

EVROPSKÝ VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV

Evropský veřejný ochránce práv provádí šetření v souvislosti s případy nesprávného úředního postupu ze strany orgánů, institucí, subjektů, úřadů a agentur Evropské unie. Jedná přitom z vlastního podnětu nebo na základě stížností ze strany občanů EU nebo jakékoli fyzické nebo právnické osoby s bydlištěm nebo sídlem v některém z členských států. Do funkce jej volí Evropský parlament na dobu svého volebního období.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

Články 20, 24 a 228 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) a článek 43 Listiny základních práv Evropské unie.

Pravidla činnosti veřejného ochránce práv a jeho povinnosti byly podrobně vymezeny rozhodnutím Parlamentu ze dne 9. března 1994, přijatém po konzultaci s Evropskou komisí a se souhlasem Rady Evropské unie^[1]. Na základě tohoto rozhodnutí přijal evropský veřejný ochránce práv prováděcí ustanovení. Toto rozhodnutí bylo zrušeno a nahrazeno [nařízením](#) Evropského parlamentu ze dne 24. června 2021, a to na základě stejného postupu^[2]. Postupy zvolení a odvolání evropského veřejného ochránce práv z funkce jsou stanoveny v článcích 231 až 233 jednacího řádu Parlamentu.

CÍLE

Cílem instituce evropského veřejného ochránce práv, zřízené Maastrichtskou smlouvou (1992), je:

- zlepšit ochranu občanů nebo jakékoli fyzické nebo právnické osoby s bydlištěm nebo sídlem v některém z členských států v případech nesprávného úředního postupu orgánů, institucí a jiných subjektů Evropské unie, a
- podpořit tak otevřenost a demokratickou kontrolu rozhodovacích postupů a správy orgánů EU.

[1] Úř. věst. L 113, 4.5.1994, s. 15, ve znění rozhodnutí Evropského parlamentu ze dne 14. března 2002 (Úř. věst. L 92, 9.4.2002, s. 13) a ze dne 18. června 2008 (Úř. věst. L 189, 17.7.2008, s. 25).

[2] [Nařízení](#) Evropského parlamentu (EU, Euratom) 2021/1163 ze dne 24. června 2021, kterým se stanoví pravidla a obecné podmínky výkonu funkce veřejného ochránce práv (statut evropského veřejného ochránce práv) a zrušuje rozhodnutí 94/262/ESUO, ES, Euratom (Úř. věst. L 253, 16.7.2021, s. 1).

A. Právní postavení

1. Zvolení

a. Podmínky

Evropský veřejný ochránce práv musí být vybrán z osob, které:

- jsou občany EU,
- mají plná občanská a politická práva,
- poskytují veškeré záruky nezávislosti,
- splňují podmínky požadované pro výkon nejvyšších soudních funkcí ve své zemi nebo mají uznané schopnosti a kvalifikaci pro výkon funkce evropského veřejného ochránce práv,
- nebyly členy vnitrostátních vlád nebo poslanci Evropského parlamentu, členy Evropské rady či Evropské komise během dvou let předcházejících datu zveřejnění výzvy k předkládání nominací kandidátů.

b. Postup

Na počátku každého volebního období nebo v případě úmrtí, odstoupení nebo odvolání evropského veřejného ochránce práv vyzve předseda Parlamentu k předložení nominací na úřad veřejného ochránce práv a stanoví lhůtu pro jejich předložení. Nominace musí podpořit nejméně 40 poslanců Evropského parlamentu z nejméně dvou různých členských států. Kandidatury jsou předkládány Petičnímu výboru Evropského parlamentu, který přezkoumá jejich přípustnost. Výbor může požádat o vyslechnutí kandidátů. Seznam nominací, které splňují stanovené podmínky, se poté předkládá plénu k hlasování. Evropský veřejný ochránce práv se volí většinou odevzdaných hlasů.

2. Funkční období

a. Délka

Evropský veřejný ochránce práv je zvolen Evropským parlamentem po každých evropských volbách na dobu jeho funkčního období. Může být zvolen opakovaně.

b. Povinnosti

Evropský veřejný ochránce práv během svého funkčního období:

- musí vykonávat svou funkci zcela nezávisle a nestranně,
- nesmí vyžadovat ani přijímat pokyny od žádné vlády, orgánu, instituce, úřadu nebo subjektu,
- musí se zdržovat veškeré činnosti neslučitelné s povahou své funkce,
- nesmí během funkčního období vykonávat žádnou jinou výdělečnou nebo nevýdělečnou politickou, správní či profesionální činnost.

3. Odvolání z funkce

Evropský veřejný ochránce práv může být z funkce odvolán Soudním dvorem Evropské unie na žádost Evropského parlamentu, přestane-li splňovat podmínky nezbytné k výkonu své funkce nebo dopustí-li se závažného pochybení.

B. Úloha

1. Oblast působnosti

Evropský veřejný ochránce práv se zabývá případy nesprávného úředního postupu orgánů, institucí a jiných subjektů Evropské unie.

a. Evropský veřejný ochránce práv může konstatovat, že došlo k nesprávnému úřednímu postupu, pokud instituce nedodrží:

- základní práva,
- právní předpisy nebo zásady,
- zásady řádné správy.

Šetření evropského veřejného ochránce práv se týkají zejména:

- transparentnost při rozhodování a lobbování/odpovědnosti,
- přístupu k dokumentům,
- kultury poskytování služeb,
- dodržování procesních práv,
- řádného uplatňování volného uvážení,
- dodržování základních práv,
- náboru,
- řádného řízení personálních záležitostí unijních zaměstnanců a jmenování,
- zásady řádného finančního řízení,
- etiky,
- účasti veřejnosti na rozhodování na úrovni EU.

Přibližně jedna třetina šetření evropského veřejného ochránce práv se každoročně týká nedostatku informací nebo odmítnutí informace poskytnout.

b. Výjimky

Šetření evropského veřejného ochránce práv se nemohou týkat:

- činností Soudního dvora EU, jedná-li v rámci své soudní pravomoci. Šetření evropského veřejného ochránce práv týkající se Soudního dvora EU se týká pouze jeho mimosoudních činností, jako jsou například veřejné zakázky, smlouvy, případy týkající se zaměstnanců,
- stížnostmi na místní, regionální a celostátní orgány, a to i v případě, že se tyto stížnosti týkají záležitostí souvisejících s Evropskou unií,

- aktivitami vnitrostátních soudů či veřejných ochránců práv: evropský veřejný ochránce práv neslouží jako odvolací instance proti rozhodnutím těchto subjektů,
- případy, u nichž před podáním stížnosti neproběhly příslušné správní postupy v rámci dotčených organizací,
- stížnostmi na chování jednotlivých úředníků EU.

2. Stížnosti

V souladu se svými povinnostmi provádí evropský veřejný ochránce práv šetření, jež považuje za opodstatněná, a to z vlastního podnětu nebo na základě stížností předložených občany Evropské unie nebo jakoukoli fyzickou nebo právnickou osobou s bydlištěm nebo sídlem v některém z členských států, přímo nebo prostřednictvím poslance Evropského parlamentu, pokud uvedené skutečnosti nejsou nebo nebyly předmětem soudního řízení.

3. Vyšetřovací pravomoci

Evropský veřejný ochránce práv může požadovat informace od:

- orgánů a institucí, které jsou povinny mu umožnit přístup k dokumentaci, pokud tato dokumentace nepodléhá utajení, což však musí být náležitě odůvodněno,
- úředníků a dalších zaměstnanců těchto orgánů a institucí, kteří jsou povinni na žádost evropského veřejného ochránce práv svědčit, ačkoli musí dále dodržovat předpisy, které se jich týkají,
- orgánů členských států, které žádosti musí vyhovět, ledaže by zveřejnění informací neumožňoval zákon nebo předpisy; i v takových případech však může evropský veřejný ochránce práv získat informace za předpokladu, že nebudou předány dále.

Jestliže mu není poskytnuta spolupráce, o níž žádá, informuje o tom Evropský parlament a ten podnikne náležité kroky. Evropský veřejný ochránce práv může rovněž spolupracovat se svými protějšky v členských státech, přičemž musí dodržovat vnitrostátní předpisy. Pokud se však jedná o skutečnosti, o nichž se domnívá, že se na ně vztahuje trestní právo, evropský veřejný ochránce práv okamžitě uvědomí příslušné vnitrostátní orgány a Evropský úřad pro boj proti podvodům (OLAF). Ve vhodných případech může evropský veřejný ochránce práv také informovat orgán EU, jemuž daný úředník či zaměstnanec podléhá.

4. Výsledek šetření

Kdykoli je to možné, usiluje evropský veřejný ochránce práv ve spolupráci s dotyčným orgánem či institucí o nalezení řešení, které stěžovatele uspokojí. Jestliže evropský veřejný ochránce práv dospěje k názoru, že byl uplatněn nesprávný úřední postup, jeho doporučení se postoupí dotyčnému orgánu či instituci, která mu do tří měsíců sdělí své stanovisko. Pokud instituce navrhovaná doporučení nepřijme, může evropský veřejný ochránce práv vypracovat zvláštní zprávu a předložit je Evropskému parlamentu. Evropský parlament může následně vypracovat zprávu o zvláštní zprávě předložené evropským veřejným ochráncem práv. Nakonec evropský veřejný ochránce práv informuje stěžovatele o výsledku tohoto šetření a o stanovisku dotyčného orgánu či instituce a sdělí mu svá doporučení.

C. Správa

Evropský veřejný ochránce práv má k dispozici sekretariát, na jehož zaměstnance se vztahují pravidla evropské veřejné služby. Evropský veřejný ochránce práv jmenuje vedoucího sekretariátu.

D. Činnosti

První evropský veřejný ochránce práv, Jacob Söderman, zastával tuto funkci po dvě funkční období, a to od července 1995 do 31. března 2003. Během jeho mandátu (v roce 2001) přijal Evropský parlament kodex řádné správní praxe. Tento kodex je procesní řád, který bere v úvahu zásady unijního správního práva obsažené v judikatuře Soudního dvora EU a čerpá inspiraci rovněž z právních předpisů členských států. Evropský veřejný ochránce práv jej využívá, když šetří, zda došlo k nesprávnému úřednímu postupu, a při výkonu své kontrolní funkce se opírá o jeho ustanovení. Kodex zároveň slouží jako pomůcka a jako zdroj úředníkům EU, a napomáhá tak dosažení co nejvyšších standardů v oblasti administrativy.

Od dubna 2003 do 14. března 2013, kdy podal demisi s účinností ode dne 1. října 2013, zastával funkci evropského veřejného ochránce práv Nikiforos Diamandouros. Dne 11. července 2006 předložil veřejný ochránce práv návrh úprav statutu evropského veřejného ochránce práv, který podpořily Petiční výbor Evropského parlamentu, Evropská parlament a Rada Evropské unie. Statut byl pozměněn tak, aby posiloval a vyjasňoval úlohu evropského veřejného ochránce práv, např. pokud se jedná o přístup k dokumentům a oznamování informací, které by mohly spadat do jeho působnosti, úřadu OLAF.

Bývalá irská veřejná ochránkyně práv Emily O'Reillyová se po svém zvolení na dílčím zasedání Evropského parlamentu v červenci 2013 ujala funkce evropského veřejného ochránce práv dne 1. října 2013. Poté byla po volbách do Evropského parlamentu v letech 2014 a 2019 ve své funkci dvakrát znovu potvrzena. Emily O'Reillyová zvyšuje viditelnost funkce evropského veřejného ochránce práv tím, že se zaměřuje na otázky, které jsou pro občany EU nejdůležitější, a stará se, aby EU plnila nejvyšší standardy správy, transparentnosti a etiky. Prosazuje transparentnost rozhodovacího procesu EU, zejména v rámci dialogů a v Radě Evropské unie, ale i ve vztahu k lobbování, expertním skupinám, střetům zájmů, efektu otáčivých dveří, agenturám EU (jako je Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž, Frontex) a mezinárodním jednáním (např. o transatlantickém obchodním a investičním partnerství). Pracuje na zlepšení pravidel upravujících whistleblowing, evropskou občanskou iniciativu a zdravotní postižení. Zabývala se také případy nesprávného úředního postupu v souvislosti se jmenováním bývalého generálního tajemníka Evropské komise. Evropská veřejná ochránkyně práv rovněž koordinuje Evropskou síť veřejných ochránců práv a od roku 2017 uděluje každé dva roky „cenu za řádnou správu“.

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

Ačkoli je evropský veřejný ochránce práv při výkonu své funkce zcela nezávislý, je v podstatě parlamentním ombudsmanem. To je také důvod, proč je v kapitole 1 uveden článek 228 SFEU, který se týká Evropského parlamentu. Evropský veřejný ochránce práv je úzce propojen s Evropským parlamentem, který má výhradní právo

jej zvolit a požádat Soudní dvůr Evropské unie o jeho odvolání a který stanoví pravidla pro výkon jeho funkcí, spolupracuje s ním při vyšetřování a přijímá od něj zprávy. Na základě jednacího řádu (článek 232) vypracovává Petiční výbor Evropského parlamentu každý rok zprávu o výroční zprávě o činnosti evropského veřejného ochránce práv. Ve svých zprávách opakovaně vyjádřil práci evropského veřejného ochránce práv plnou podporu a zdůraznil, že je třeba, aby orgány EU s veřejným ochráncem práv plně spolupracovaly s cílem zvýšit transparentnost a odpovědnost Evropské unie, a především aby prováděly jeho doporučení. Dne 12. února 2019 přijal Evropský parlament usnesení o návrhu nařízení, jehož cílem je aktualizovat statut evropského veřejného ochránce práv tak, aby byla posílena jeho nezávislost a pravomoci. Po obdržení stanoviska Evropské komise a souhlasu Rady Evropské unie dne 18. června 2021 přijal Evropský parlament dne 24. června 2021 [nařízení](#), kterým se stanoví nový statut evropského veřejného ochránce práv, které kodifikuje mnoho pracovních postupů úřadu, jako je pravomoc zahájit šetření z vlastního podnětu.

Georgiana Sandu
10/2023

